

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2012
FORFATTER:	Helga Steffensen
TITEL:	3 gæve koner fra 1900-tallets Bramdrupdam.
KORT RESUME:	Krokonen Katrine Nielsen, møllersvendens kone Christine Staub og Meta de Place fra Alfredsminde.

3 GÆVE KONER I 1900-TALLETS BRAMDRUPDAM

AF HELGA STEFFENSEN

Under arbejdet med bøgerne Før og Nu i Bramdrupdam blev jeg opmærksom på nogle af de kvinder, som uden at fremhæve sig selv spillede en betydelig rolle i lokalsamfundet. Og derfor satte jeg mig for at finde ud af: Hvor kom de fra? Hvordan havnede de i Bramdrupdam? Hvor havde de lært at tage fat? Havde de fået en uddannelse? Hvad hændte i deres liv?

KATRINE NIELSEN

Katrine Nielsen kom fra en mindre gård i Lemming ved Silkeborg. Hun var født i 1865 og var nr. 2 i en børneflokk på 7. Børnene fik en god kærlig opdragelse med krav og konsekvens. De gik i skole i 7 år, blev konfirmeret og kom så ud "at tjene" i forskellige pladser, undtagen sønnen, der havde lyst og evner for snedker/tømrerarbejdet og kom i lære som snedker.

Som 19-årig kom Katrine på højskole, og året efter traf hun den unge mejerist, Niels Nielsen, som var en af de første uddannede mejerister i Sydjylland. Han var født i Vester Nykirke i 1865 og ansat ved Omme Mejeri nord for Bramming. De unge giftede sig i 1890 i Sejling kirke nær Katrines hjem i Lemming, og i 1891 fik Niels stillingen som mejeribestyrer ved Bramdrupdams nyoprettede andelsmejeri.

Familien flyttede ind i lejligheden på mejeriet og begyndte en travl tilværelse. På det nybyggede mejeri var der en lejlighed til mejeribestyreren samt værelser til mejeristen og eleverne, som også fik kosten som en del af lønnen. Katrine havde en ung pige til hjælp, for der skulle hver dag gøres i stand i alle soveværelser, vaskes mejeristtøj og familiens tøj, laves morgenmad, middagsmad og aftensmad til 8-10 personer, passes små børn og sør-

Portræt af Katrine Nielsen. Foto fra 1925.

ges for tøj og fodtøj. Noget af det bedste var, at såvel mejerister som Katrine og Niels' familie havde adgang til dejligt varmt badevand sidst på dagen i mejeriet.

Mejeribestyreren og hans kone var et agtet par i Bramdrupdam, der var orden i sagerne, og udviklingen gik stærkt både på mejerisiden og på hjemmefronten, hvor der kom i alt 6 børn. Deres første barn var sønnen Niels, der blev født i 1891, men desværre døde i 1897. I 1894 blev Anna Kristine født, i 1896 Katrine Marie, i 1898 Marie Sofie, i 1901 sønnen Kristian og i 1906 Marta. Alle børnene havde efternavnet Nielsen Søndergård efter Niels Nielsens mor.

Allerede i 1898 blev der taget endnu en stor beslutning. Kroen lige over for mejeriet var til salg, og Niels og Katrine besluttede sig for at købe kro og gård og flytte derover som kropar.

Der var kørelade ved kroen til ridende og kørende gæster, der var dyre- og hønsehold på den tilhørende gård, stor krophave og i baghaven Egtvedbanens op til 14 m høje dæmning, hvor toget var begyndt at køre mellem Kolding og Egtved i maj 1898.

Krokarlen og pigerne havde dagligt og året igennem mange faste rutiner, de skulle igennem, for at kroens gæster kunne føle sig godt tilpas. Det gjaldt landbruget, hvor man selv

Bramdrupdam Kro.

Bramdrupdam Kro i sne, 1900. Til venstre ses Vejlevej. Foto Georg Burcharth.

slagtede grise, kalve, køer og høns, det gjaldt kørestalden, som skulle rengøres efter heste og vogne, det gjaldt rengøring af krostuer, sal og værelser, og det gjaldt madlavning til gæster og de ansatte.

Alt vand blev hentet ved brønden på gårdspladsen, både til madlavning og rengøring. Kroens "dasser" lå hen mod Egtvedbanens dæmning og skulle tømmes og skrubbes jævnlige. Alt til fyring i komfurer og kakkelovne skulle klargøres og bæres ind, og asken skulle rages ud og smides på møddingen.

Kartofler og grøntsager blev dyrket nede i engen, en del skulle opbevares i kuler til vintertiden, noget skulle saltes og andet tørres. Borde og stole i sal og pavillon skulle ses efter og holdes vedlige, og den store krohave skulle være indbydende, så der var nok at se til for kroparret og deres ansatte.

Da den første brugsforening i 1897 blev bygget på Vejlevej 338 lige efter kroens lille gård, hjalp Niels og Katrine den i gang med et lån, og det gjorde de også, da Brugsen senere fik bygget en større bygning ved siden af mejeriet på den anden side af Vejlevej.

Katrines familie fra Lemming var på besøg hos Niels og Katrine flere gange – med tog eller hestevogn. Katrines søster, Ane, giftede sig allerede i 1900 med bygmester Hans Jacob Hansen i Bramdrup. Katrine og Hans Jacob Hansen gik sammen om at bygge en cementstensfabrik, som kom til at ligge på krogårdens jord på den senere Gl. Stationsvej. Katrines søster Karen giftede sig med gårdejer Christian Winterberg i Almind. Der var et tæt familiesammenhold i den store familie, og der gik ry af de fester, de holdt.

I 1906 fik Niels og Katrine endnu en datter, så børneflokket bestod af sønnen Kristian

og 4 piger. Niels og Katrine byggede i 1907 et hus til deres alderdom på Vejlevej 318, men de nåede ikke at flytte derop. Niels Nielsen døde pludseligt sidst i 1907, og efter jordefærdens med stor deltagelse fra hele egnen stod Katrine alene med 5 børn, gård og krovirksomhed.

Som noget af det første fik hun sin bror Niels til at komme til Bramdrup og tage sig af gårdens drift. Hun førte kroen videre og prøvede at få den solgt. I 1909 lykkedes det at få selve kroen solgt uden den lille gård. Den købte broderen Niels. Katrine købte så den første brugs og flyttede derhen med børnene. Hun begyndte dér en forretning med kjoler og linge til damer. Hun fik bl.a. salg af varer fra "Crome & Goldschmidt" i København. Hun fik sin svoger Hans Jacob til at tegne et nyt og større hus lige på den anden side af Vejlevej, nr. 345, og fik det bygget i 1912. Der flyttede hun og børnene over til bedre plads og store udstillingsvinduer. Broderen Niels købte den gamle brugs af Katrine og flyttede ind med sin kone Klara. Han begyndte sin tømmer- og snedkervirksomhed og senere solgte han gården til en karetmager.

Katrines søn rejste som ganske ung til Amerika, og de hørte aldrig mere fra ham. Familien prøvede at opspore ham nogle år senere uden resultat. Den ældste datter Anna giftede sig med en officer i Haderslev. Datteren Katrine Marie giftede sig med en gårdejer i Almind. De to yngste, Sofie og Marta giftede sig ikke, men startede en broderi- og linge-forretning i Kolding. De købte senere et 3-etages hus i Fredensgade, hvor Katrine flyttede ind i 1922, da hun havde solgt sit store hvide hus til den gamle sognefoged Jørgensen og hans familie. Katrine døde i 1943.

CHRISTINE STAUB

Den 24-årige Christine fra Kær Mølle ved grænsen til Sønderjylland blev forelsket i møllersvend Heinrich Wilhelm Staub i 1911. Wilhelm var fra Fjelstrup og var mølleruddannet ligesom sin far og farfar, der stammede fra Wilzenhausen i Tyskland. Wilhelm giftede sig i 1912 med Christine, og de boede nær Kær Mølle, hvor de fik deres første børn.

I 1918 fik Wilhelm arbejde som møllersvend hos møller Christian Hansen i Bramdrup, og som en del af lønnen kunne Wilhelm og Christine flytte ind i et nybygget hus på Bramdrupvej 22, som møller Hansen netop havde fået bygget. De skulle betale lånene i huset som en del af huslejen.

Her til det nye hus ankom så møllersvenden med sin kone og familiens første fem børn. Kort tid efter blev nr. 6, Marie, født. Der skulle mad på bordet tre gange om dagen. De måtte hente gryn og mel i et vist omfang på møllen, så der kunne laves grød og bages brød. Wilhelm måtte skaffe træ til fyring i komfuret. Der var et stort udhus med et godt

Christine og Wilhelm Staub, 1952.

vaskerum og et brændeskur, hvor der også kunne gå en gris eller to hele efteråret, så de kunne slagte dem i løbet af vinteren. I udhuset var der også et das, der skulle tømmes jævnligt et sted i haven.

Christine måtte være opfindsom for at kunne tjene lidt til tøj, træsko og støvler til familien. Heldigvis kunne de leje et par værelser på 1. sal ud. Lige over for deres bolig lå Lilleskolen, hvor børnene begyndte skolegangen i 6-7 årsalderen om eftermiddagen. Når de havde gået der i 2 år, kom de op i 2. klasse, som havde timer om formiddagen og også varede 2 år. Derefter kom børnene i Storeskolen ved kirken. På Lilleskolen fik Christine arbejde med at gøre skolestuen og dasserne rene, og hun kom også til at hjælpe lærerinde frk. Holm med rengøring af lejligheden. Lørdag eftermiddag måtte pigerne i skolen komme til "syskole", hvor frk. Holm lærte dem at sy og brodere og at strikke og hækle. Christine gik tit derover og fik en lille snak med frk. Holm, mens skolepigerne arbejdede med deres håndarbejde.

Fra 1918 og en halv snes år frem havde Christine arbejde i Forsamlingshuset, hvor hun sørgede for rengøringen og for kaffe og kage til husets arrangementer. Et par år efter fik Christine også arbejde i kirken. Hun skulle gøre rent om lørdagen, så der var parat til gudstjenesten om søndagen. Men det strengeste var at kløve brænde, køre det ind i trillebør og tænde op i den store kakkelovn, så noget af den rå kulde forsvandt før gudstjenesten begyndte om søndagen.

Christine og Wilhelms to yngste børn, en pige og en dreng, var begge født med "en visse arm"¹⁾. Måske har Christines kost under graviditeten ikke været god nok, men de før-

Lilleskolens elever med Svend Staub i midten og Bramdrupvej 22 til venstre, 1924.

ste 6 børn fejlede ingenting. Wilhelm og Christine opfattede det som noget, der ikke kunne gøres noget ved. Men en dag kom sygekassemanden for at hente kontingent, og han fik øje på de to små. "Får I ingenting til de to børn"? spurgte han. Men Wilhelm og Christine ville ikke have fattighjælp, og derfor havde de ikke tænkt på, at de kunne få hjælp til de to børn. Men børnene kom til behandling på Kolding Sygehus, blev optrænet og fik så god førlighed i deres arme, at pi-

gen senere blev meget dygtig på et kontor, og drengen Heinrich blev kolonialuddannet og senere selvstændig købmand.

Christine var meget dygtig til at sy tøj til børnene – i hånden! Hun ønskede sig sådan en symaskine, og en dag stod der en symaskineforhandler og ville sælge hende en maskine, som hun absolut ikke havde råd til at købe. Forhandleren spurgte, om de ikke havde noget, de kunne bytte med. Christine kom i tanker om de to små grise, som de havde fået

Marie Staub fik dette maleri af møllen foræret i forlovelsesgave i 1930'erne.

nogle dage før, og som børnene var så glade for at lege med. Da Wilhelm Staub kom hjem, fik de lavet den aftale, at forhandleren fik den ene griseunge og Christine symaskinen! (håndsymaskine!). Christine fik gamle frakker og slidt tøj, som hun syede bunde af til kludesko, skrev størrelse på dem og lavede et lager af dem i et skab. Overstykket syede hun af melsække lagt dobbelt, nogle med broderi, andre med en farvet spids. Så blev de syet sammen til kludesko, ferniseret i bundene og lagt til tørre, før de måtte bruges. Posten kom og så dem og fik en fotograf fra avisen til at komme og fotografere alle skoene!

Familien Buchwald boede ved bydammen. De havde mange frugtbuske og frugttræer. Fru Buchwald kaldte tit skolebørnene til sig og gav dem noget frugt. Hun kørte tit med 2 store kurve med ribs eller stikkelsbær ned til Christine, og så klippede eller nippede børnene bærrerne, så fru Buchwald kunne sylte dem. Christine syede også børnetøj til fru Buchwalds børn.

Datteren Marie lånte bøger med hjem fra lærer Kristensen på skolen. En gang afleverede hun en bog, som læreren undrede sig over. "Har du læst den"? spurgte han. "Nej, det har mor", svarede Marie. "Så får du en god bog med hjem, som du selv kan læse", sagde han!

Som stor dreng eller skolepige var de ude og hjælpe med at tage roer og kartofler op på gårdene. Det gav jo en skilling, som de så kunne spare op og købe tøj eller andet for. Børnene vidste godt, at faderens løn som møllersvend ikke var ret stor. De oplevede tit, at faderen kom drivvåd hjem fra arbejdet i møllen. Møllen var meget utæt og selv om Staub tog en tyk sæk over skuldrene, gik vandet igennem, så han måtte skifte til tørt tøj, når han kom hjem.

Staub var møllerens vigtigste ansatte. Han kendte til at håndtere møllen både i stille vejr og i blæst og storm. På Bramdrup Mølle satte mølleren i 1916 et jævnstrømsværk i gang, og når der ikke var vind nok til at holde vingerne i gang, måtte dieselmotoren startes. Staub kunne blive hentet over til møllen midt om natten for at få styr på sagerne. Mølleren satte pris på Staub, og han og Christine blev jævnligt inviteret over til møllerens og også senere af møllerens voksne børn.

Da datteren Marie var 12-13 år, cyklede hun ofte ud til familien Bygvraa for at hjælpe Käthe Bygvraa med forskelligt, ofte med at sy drengetøj. Hun fik altid en krone, når hun havde været der. Marie gik også med aviser, Kolding Folkeblad, hver eftermiddag, og med Kolding Avis om søndagen, så hun kunne samle penge sammen til et par nye sko. Som regel gik de med træsko, og når de var slidte, fik de dem ordnet hos træskomanden, og når

de skulle have nye, købte de dem i brugsen. De nye sko blev købt hos skomager Sophus Jensen. Man fik ”gnavsår”, når man gik for længe med de nye sko på, men man fik ikke lov til at gå med dem ret tit. Nogen tid derefter syntes Marie, at hun ville give sin lillesøster et par nye sko. Men da hun kom hjem med dem, fik hun nærmest skældud – hun skulle ikke købe sko en anden gang til den lille.

Da der ikke var mange penge, måtte børnene hjælpe til. De rejste keglar for gæsterne på keglebanen og hjalp med at køre kornsække fra Egtvedtoget hen til møllen på sækkevogne, og andre gange melsække til toget.

Men der var også råd til fest. Da Marie skulle konfirmeres fik hun en hvid kjole, som de købte hos Carl Petersen i Kolding. Hendes søster var lige blevet gift, så hun lånte hendes sorte sko og strømper. Af møllerens fik hun en fin hvid underkjole. Efter kirken fik de ekstra god middagsmad derhjemme. Christine og hendes mand lejede hvert år på en sommersøndag et hestekøretøj. Det var ofte møller Hansens vogn og heste. Så kørte de meget tidligt hjemmefra gennem Kolding og Vonsild til Hejlsminde, Fjelstrup og til Ørby og Ørbyhage. Der skulle de besøge deres farbror Christian, som var Wilhelms ældste bror. Faderen sagde, det var vigtigt at besøge familien, så man kendte dem og vidste lidt om, hvordan de levede og boede. Fra Ørby kørte de altid til Vonsbæk kirke for at mindes deres farbror Nis Staub ved mindestenen, som blev rejst, da han som 22-årig mistede livet ved en minesprængning i Østersøen under 1. verdenskrig.

I 1937 samledes alle 8 børn hos fotografen i Kolding og kunne på forældrenes sølvbryllupsdag overrække forældrene et foto af hele

flokken. Sønnen Svend Staub og hans kone Anna Sofie boede til leje hos Wilhelm og Christine, indtil de byggede hus på Hammersvej 8 i 1955. Christine døde i 1956 og Wilhelm Staub boede derefter i huset til sin død i 1961.

META DE PLACE, ”ALFREDSMINDE”

Meta de Place blev født den 21. februar 1912. Hun døde i april 2007 og blev således 95 år.

De Placernes ejendom, barndomshjemmet på Bramdrup mark, lå ca. 400 meter fra ejendommen ”Alfredsminde” på Gl. Donsvej. Faderen stod tidligt op, og satte ild til en halmvask i komfuret, så han kunne varme sin kaffe, og gik så ud og fik hestene spændt for fladvognen. Han skulle hente mælk i junger rundt omkring hos bønderne og køre det til mejeriet. Om vinteren skulle han også sørge for, at hestene blev ”broddet”, dvs. at de fik ekstra sko på med pigge, så de kunne gå på islagte veje og bakker. Når han kom hjem ved syvtiden, fik han rigtig morgenmad sammen med sin kone og de hjemmeværende børn. Der var 10 børn, 3 drenge og 7 piger, og Meta var den 3. yngste. Metas far havde endnu et arbejde, han kørte for Brugsen i Bramdrup med sin fladvogn og 2 heste ind til Fællesforeningen i Kolding og hentede de varer, som brugsuddeleren havde bestilt, bl.a. brændsel og foderstoffer.

Meta begyndte i den lille skole, det nuværende ”Troldebo” hos frk. Holm. De gik til skole i træsko, og frk. Holm var meget omhyggelig med, at træskoene man kom i, blev sat i reolen, og man tog sine kludesko på. Kludeskoene måtte man ikke gå ud i, de tålte ikke at blive våde og snavsede. Kludeskoene

Meta de Place. Foto fra 2004.

blev lavet af gammelt tøj, som Marie Lorentsen øverst på Paabyvej syede. Bagefter blev skoene ferniseret underneden.

Meta havde skoletasken på ryggen, og i den var skolebøger og en lille tavle med trækant og en griffel. Tavlerne blev uddelt og indsamlet af duksen hver dag. Før eksamen fik de tavlerne med hjem for at få skuret trækanten!

Efter konfirmationen var Meta hjemme og hjælpe til i et år, man mente, hun var for lille til at komme ud. Meta var meget glad for

at være ude og arbejde i marken. Men så skulle hun i en plads, hvor en husmor kunne lære fra sig. Det blev "Frydenlund", hvor der foruden manden var en husbestyrerinde, der hed Cecilie, som var fra Nordjylland, samt 3-4 karle og medhjælpere. Meta skulle gøre rent og ellers hjælpe til. Meta var i pladsen i et år.

Efter "Frydenlund" kom hun til "Brødsgaard" ved Ejstrup hos Elmine og Jens Brødsgaard, hvor hun skulle hjælpe til både ude og inde, dog ikke malke. Brødsgaards havde en gift fodermester med børn, og det var den familie, der stod for malkningen med hånd. Meta skulle være med til at tage roer op og stakke hø. Det værste arbejde var at få høet ind af lugen over stalden. Det skulle stoppes ind, det støvede og var meget varmt, det har det også været for daglejeren Anders, der var inde på loftet og tog imod.

De spiste middag midt på dagen, og karlene havde hvil til kl. 13, men pigerne skulle vaske op, inden de måtte holde hvil. De fik god mad. Lønnen var 25 kr. om måneden det første år, og 30 det andet. Meta var der i 2 år.

Når en pige skulle skifte plads, var det en aftale, at karlene skulle flytte hendes ting til det nye sted. Meta havde bl.a. et skab og fik senere også købt sig en kurvekuffert.

Meta gik eller cyklede til gymnastik i Harte Forsamlingshus. Lærerinde frk. Hansen fra Ejstrup og Julius Holst ledte gymnastikken efter "Kaptajn Jespersens system", der var også bom, hest og springbræt. Meta lavede gymnastik hele sit liv og gik også til svømning i sygehusets varme svømmesal. Der var ikke råd til højskole dengang, men senere har Meta været på højskole i Nordjylland sammen med sin veninde Marie fra Spjald. Meta var med i ungdomsforeningen i Harte, den

havde møde hver 14. dag, og det kostede 2 kr. om året. Frode Køster, præsten, var en god leder. Der var fortælling eller foredrag og kaffe med "rigtige kager" til. Det kostede 50 øre for kaffe og kage, og det var spændende, om man nu var heldig at redde sig en napoleonskage!

De unge cyklede ind til Kolding, ad vejen til "Munkenborg" og videre ned i Kolding, hvis de skulle have nyt tøj. Meta havde sparet sammen til en frakke engang. Hun var i biografen en enkelt gang, mens hun var i Ejstrup. Efter de 2 år på "Brødsgaard" i Ejstrup kom Meta til en anden plads i Nr. Bjert, hvor hun også var i 2 år.

I 1933 som 21-årig blev Meta husbestyrerinde for Niels Jensen på "Alfredsminde", Gl. Donsvej 9. Hans kone Kathrine var død af lungebetændelse i februar, så det var nødvendigt, at han hurtigt fik en hjælp. Niels Jensen havde både sin mor og sin svigermor Kirsten Marie på aftægt. Niels Jensens svigermor fik i 1930'erne 32 kr. om måneden i aldersrente. Niels Jensen mor ville ikke have penge fra kommunekassen.

Æggepengene fra salg af æggene til æg-salgsforeningen var Metas lommepenge. Niels Jensen havde allerede i 1940'erne skiftet med sin søn, så sønnen kunne bruge sin arvepart til at købe en lastbil for. Med Meta var det

Meta de Place skrubber mælkejunger, mens Niels Jensen, hans mor og svigermor ser på, ca. 1935.

aftalt, at hendes løn stod i den lille gård, som hun skulle overtage ved Niels Jensens død. Begge aftaler var behørigt underskrevet og stemplet hos en sagfører i Kolding. Niels Jensen var på det tidspunkt 58 år, og lige fra starten sørgede han for, at Meta lærte alt om driften af jorden, hvordan redskaberne skulle bruges og vedligeholdes, hvordan sædskiftet skulle være, og også om hvordan der skulle holdes regnskab med de få penge, der var til rådighed. Man kunne sælge en gris eller en kalv, men prisen var kun 1,50 kr. pr. kg for en fjerding kalv. Meta købte tidligt en malkemaskine. Meta og den gamle dame Kirsten Marie hjalp hinanden indendørs, indtil Kirsten Marie en kort tid kom på Aagård alderdomshjem og døde i 1941.

Når der skulle slagtes gris, sendte man bud efter slagter Søren Schmidt. Slagteren skulle have 5 kr. for at slagte en gris. Konen på gården skulle have gruekedlen fuld af kogende vand, så de kunne skolde grisen, så snart slagteren havde stukket den. Når han havde stukket den, var det vigtigt, at der stod en med en spand til at opsamle blodet. Derefter skulle der røres i blodet, til det skummede og samlede sig. Så kom man gryn og krydderier i og kunne fylde det i tarmene. Tarmene blev først vendt og derpå skuret i groft salt med de bare hænder. Det kunne næsten slide huden af. Sorte pølser, blodpølserne, måtte kun fyldes halvt, og bagefter skulle de koges i gruekedlen, og tages op med den store hulske af træ. Slagteren ordnede de tynde tarme på en pind, så de var vendt og rensede. De tykke tarme skurede konen eller pigen med groft salt. Slagter Schmidt lavede efter sigende sådan nogle vidunderlige medisterpølser, og drejede dem af i fine små stykker. Der blev også

lavet medister og lungepølse, men ikke spegepølse. Blæren blev gjort ren og gnedet blød på et bræt, så var den parat til at blive sat på "æ rummelpot", som børn og unge gik rundt og larmede med til nytåret.

Meta dyrkede også hør på "Alfredsminde". Når hørren var modnet til høst, skulle den "ruskes" op af jorden, fordi fibrene i planten skulle have den maximale længde, når de blev leveret til Kolding Hørfabrik. Under hørrens vækst på marken kom Ejnar Pedersen fra Hørfabrikken ud for at lave en afgrødebedømmelse. Meta, leverandøren, kunne bestille færdigt hørlærred i bytte eller få kontant afregning. Fra korn- og foderstoffirmaet fik man hørfrokager til fodring af dyrene.

Niels Jensen havde det ikke for godt, han var plaget af slid i hoften, og han døde i 1959. Han havde i sit testamente bestemt, at Meta skulle arve ejendommen. Den havde i 1959 en ejendomsværdi på 39.500 kr.

Efter Niels Jensens død førte Meta gården videre med hjælp fra naboer og især fra naboens drenge, som også fik løn for arbejdet. Lønningen blev ikke udbetalt, men Meta tog drengene med ind til Kolding, hvor pengene blev sat "på bog" i Kolding Folkebank, så de havde pengene, når de blev ældre.

Børn i 8-10 års alderen dukkede tit op hos Meta. Nogle gange, fordi de bare ville sige "go-daw" og se, hvad hun havde gang i, måske for at være med til at hjælpe med at fodre og give dyr og høns vand, samle æg ind osv. Hun stillede krav til dem om, hvordan de skulle bære sig ad med dyrene, og hun og børnene morede sig godt sammen.

Naboen og Meta blev enige om at splejse til en traktor, da den ene hest ikke kunne

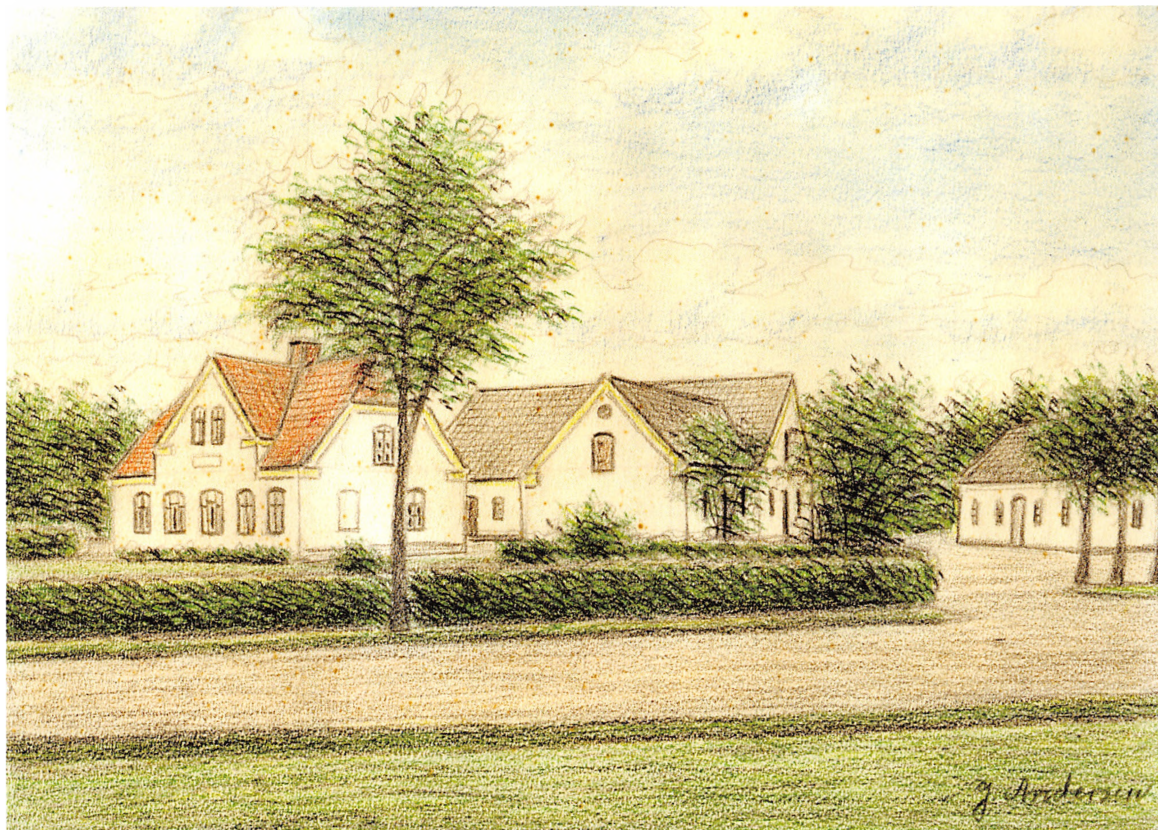

mere. Den anden hest levede, til den var 28 år og blev særlig brugt til radrensning. Traktoren, de købte, var en Ferguson fra 1926, som Meta også med lethed lærte at køre. I barndomshjemmet havde de haft kakkelovn og komfur som de fyrede med tørv i. På "Alfredsminde" havde de også komfur, men det blev tidligt udskiftet med et elkomfur, og senere fik de oliefy.

Jorden på højre side af Gl. Donsvej var meget sandet og egnede sig næsten ikke engang

til kartofler, men Meta fik jorden pløjet og harvet og fik lagt kartofler. Kartofflerne blev passet med hypning og radrensning, og når efteråret kom og kartoflerne skulle op, mødtes venner og de drenge, der ellers hjalp hende, til fælles kartoffeloptagning. Lønnen var kartofler! Der blev hvert år dyrket ca. 100 td. kartofler.

I 1959 havde Meta som anført arvet ejendommen på Gl. Donsvej, og allerede i begyndelsen af 1960'erne valgte hun at sælge noget

Alfredsminde, Gl. Donsvej 9. Koloreret tegning af J. Andersen efter 1930, da kvisten på stuehuset blev tilføjet.

af den dårligste jord fra. I 1961 købte Burcharths Lakfabrik et areal på højre side af Gl. Donsvej, og senere købte Holmia Plast et areal. Også Løgfabrikken købte et stykke.

I 1961 havde Meta således penge til at købe en bil. Den første bil havde hun i 20 år. Da Meta var 84 år solgte hun den sidste bil og fik 60.000 kr. for den.

Da Meta ikke længere drev landbrug, og jorden var solgt fra, syntes hun, at hun stadig havde kræfter og helbred til mere end bare at sidde hjemme og kigge ud af vinduet eller se fjernsyn, så hun gik ud og hjalp med at gøre rent, først på "Drejnsbjerggård" og så 4-5 andre steder. I 1970erne tog Meta ofte tjansen hos bageren og kørte morgenbrød ud søndag morgen til Ejstrup og Påby. I de sidste år Meta havde Alfredsminde klarede hun selv hus- og udendørsarbejdet. Hun kalkede også selv bygningerne. Først i 1990erne besluttede hun sig for at flytte fra "Alfredsminde".

SAMMENFATNING

Katrine så Egtvedbanedæmningen blive bygget i 1898 og i 1917 Troldhedebanen, der gik gennem krohaven. I 1915 fik hun valgret til folketing og landsting. I 1926/27 blev Vejlevej endelig asfalteret, og så flyttede hun til Kolding!

Christine fik sine første børn under 1. verdenskrig, mens familien boede i Kær Mølle lige ved grænsen til Tyskland. Hun fik også valgret og har måske brugt den. Hun har sikkert kørt med Egtvedbanen til Kolding, oplevet banens nedlæggelse og brugt Troldhedebanen eller busserne senere hen.

Meta klarede at drive den lille gård videre og oplevede at se en ny stor skole blive byg-

get. Hun så og hørte motorvejsbyggeriet og oplevede, at alle gårdene på Bramdrup Vestermark blev nedlagt og fjernet og industribyggerierne gik i gang.

NOTE

1. "En vissen arm" var i tiden efter 1. verdenskrig et almindeligt brugt udtryk for engelsk syge, rakitis, der skyldtes mangel på D-vitamin eller sollys i forbindelse med en ubalance mellem calcium og fosfor i føden. Det viser sig ved manglende kalkaflejring i knoglerne.